

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/181500,Obchody-Narodowego-Dnia-Pamieci-Polakow-ratujacych-Zydow-pod-okupacja-niemiecka-.html>
18.04.2024, 18:48

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką - Markowa, 24 marca 2023

Niech Ich ofiara będzie wezwaniem do szacunku i okazywania miłości każdemu człowiekowi! Byli synami i córkami tej ziemi. Pozostają w naszym sercu (inskrypcja na pomniku Rodziny Ulmów w Sadzie Pamięci w Markowej)

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

W obchodach Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką wziął udział prezydent RP Andrzej Duda – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Ściana Pamięci w Muzeum im. rodziny Ulmów z nazwiskami Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Przedstawiciele rodzin odsłonili pięć kolejnych tabliczek poświęconych pamięci osób ratujących Żydów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Przedstawiciele rodzin odsłonili pięć kolejnych tabliczek poświęconych pamięci osób ratujących Żydów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Prezydent Andrzej Duda złożył kwiaty pod pomnikiem Rodziny Ulmów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Para prezydencka podczas obchodów Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Powołanie do składu Komitetu Obchodów Towarzyszących Beatyfikacji Rodziny Ulmów otrzymał z rąk Prezydenta RP dr Mateusz Szpytma – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma wygłosił odczyt „Ulmowie – dziedzictwo Polski” – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Na grobach mieszkańców Markowej, którzy pomagali Żydom w czasie okupacji niemieckiej, złożono kwiaty – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Grób rodziny Ulmów na cmentarzu w Markowej – 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Na grobach mieszkańców Markowej, którzy pomagali Żydom w czasie okupacji niemieckiej, złożono kwiaty – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Msza św. w intencji Polaków ratujących Żydom podczas II wojny światowej i dziękczynna za zakończony proces beatyfikacyjny rodziny Ulmów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Obchody Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydom pod okupacją niemiecką – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Msza św. w intencji Polaków ratujących Żydom podczas II wojny światowej i dziękczynna za zakończony proces beatyfikacyjny rodziny Ulmów – Markowa, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Dr Mateusz Szpytma złożył kwiaty w miejscu spoczynku Gołdy Grünfeld i Lei Didner z dzieckiem oraz pięciu mężczyzn o nazwisku Goldman, Żydom zamordowanych przez Niemców wraz z ukrywającą ich rodziną Ulmów – Jagiełła, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Pomnik upamiętniający 375 Żydom na Cmentarzu Ofiar Hitleryzmu 1939-1945 – Jagiełła, 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Koncert z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydom pod okupacją niemiecką w Filharmonii Podkarpackiej w Rzeszowie – 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Koncert z okazji Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydom pod okupacją niemiecką w Filharmonii Podkarpackiej w Rzeszowie – 24 marca 2023. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydom pod okupacją niemiecką przypada 24 marca – w rocznicę śmierci [rodziny Ulmów](#) z Markowej na Podkarpaciu, rozstrzelanej przez niemieckich żandarmów za ukrywanie Żydom. Dzień ten jest wyrazem pamięci o wszystkich Polakach, którzy mimo ogromnego niebezpieczeństwa nieśli pomoc ludności żydowskiej. Ustanowione przez polski parlament święto obchodzimy od 2018 r.

W tym roku dzień pamięci ma szczególny wymiar w Markowej, bowiem dobiegł końca proces beatyfikacyjny męczeńskiej rodziny Ulmów i na 10 września 2023, zgodnie z decyzją papieża Franciszka, zaplanowana jest w tej miejscowości [beatyfikacja Józefa i Wiktorii Ulmów oraz siedmiorga ich dzieci](#).

W uroczystościach odbywających się na terenie Muzeum Polaków Ratujących Żydom podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej wziął udział prezydent RP Andrzej Duda wraz z Małżonką. Instytut Pamięci Narodowej reprezentował zastępca prezesa – dr Mateusz Szpytma.

Prezydent oddał hołd wszystkim zaangażowanym w ratowanie Żydom podczas okupacji niemieckiej, składając wieniec pod pomnikiem ofiar Holocaustu i bezimiennych

„Ratujących”. Złożył też wieniec w Sadzie Pamięci przed pomnikiem upamiętniającym męczeńską śmierć rodziny Ulmów.

- Byli w Polsce podczas II wojny światowej ludzie, którzy głęboko w sercu wpisane mieli ideały człowieczeństwa, szacunku dla życia, miłości bliźniego - mówił Andrzej Duda. (...) - Tutaj, w Markowej pochylamy głowy przed tymi, którzy zostali zamordowani. Dziękujemy im, ich rodzinom, za niezwykle dar człowieczeństwa i poświęcenia; za dar dla Rzeczypospolitej, jakim była pomoc drugiemu człowiekowi - podkreślił.

Prezydent Duda podczas uroczystości zainaugurował działalność Komitetu Obchodów Towarzyszących Beatyfikacji Rodziny Ulmów. Celem komitetu jest nie tylko rozpowszechnianie w Polsce i za granicą wiedzy o rodzinie Ulmów, ale także utrwalenie pamięci o Polakach ratujących Żydów podczas II wojny światowej. Prezydent wręczył powołania w skład komitetu - w gronie jego członków znalazł się zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma, od lat zajmujący się tematyką stosunków polsko-żydowskich, współpomysłodawca i współtwórca oraz w latach 2015-2016 dyrektor Muzeum im. Rodziny Ulmów w Markowej.

W południe na Ścianie Pamięci przed Muzeum przedstawiciele rodzin odsłoniли pięć kolejnych symbolicznych tabliczek poświęconych pamięci osób ratujących Żydów: Stefanii i Antoniego Wawraszaków, Marii i Szymona Fołtów oraz ich dzieci: Aleksandry, Bronisławy, Antoniego i Władysława, Marii i Ludwika Kilianów, Karoliny i Jana Kilianów oraz Piotra Kapłona.

Pod pomnikiem Ulmów wieńce złożyły następnie delegacje władz rządowych i samorządowych oraz organizacji społecznych.

Po głównych uroczystościach w Muzeum im. Rodziny Ulmów w Markowej goście wysłuchali wykładów, które wygłosili ks. Witold Burda, postulator procesu beatyfikacyjnego Rodziny Ulmów, Maria Ryznar-Fołta, przewodnicząca Rady Gminy Markowa i dr Mateusz Szpytma - wiceprezes Instytutu Pamięci Narodowej, który wystąpił z odczytem na temat „Ulmowie - dziedzictwo Polski”.

Na miejscowym cmentarzu uczestnicy uroczystości wspólnie modlili się i złożyli kwiaty na grobie rodziny Ulmów oraz grobach innych osób z Markowej, które nie uległy się strasliwego zagrożenia i wciąż pomagały żydowskim sąsiadom. Byli to: Dorota i Antoni Szylarowie oraz ich córka Zofia Broda, Helena i Jan Cwynarowie, Katarzyna i Michał Cwynarowie, Weronika i Jan Przybylakowie, Maria i Michał Barowie z córką Weroniką.

W kościele parafialnym św. Doroty Mszę świętą w intencji Polaków ratujących Żydów

podczas II wojny światowej i dziękczynną za zakończony proces beatyfikacji rodziny Ulmów odprawił ks. abp. Adam Szal. Przed mszą ze specjalnym programem słowno-muzycznym wystąpiła młodzież ze Szkoły Podstawowej im. Sług Bożych Rodziny Ulmów w Markowej.

Piątkowe uroczystości zakończył wieczorny koncert w Filharmonii Podkarpackiej w Rzeszowie, któremu towarzyszyło motto „Błogostawieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią”. Muzycy wykonali utwory związane z żydowską tożsamością kulturową oraz III Symfonię Pieśni żałosnych Henryka Mikołaja Góreckiego.

Tego samego dnia przed południem w miejscowości Jagiełła wiceprezes IPN dr Mateusz Szpytma złożył kwiaty w miejscu pochówku Żydów z Podkarpacia, zamordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej. Na tym cmentarzu spoczywają m.in. Goldmanowie, Didnerowie i Grünfeldowie zamordowani w domu Ulmów w Markowej.

Historia rodziny Ulmów

Na początku 1935 roku, Józef Ulma oświadczył się młodszej o 12 lat Wiktorii Niemczak. 7 lipca 1935 roku narzeczeni wzięli ślub w parafii Św. Doroty w Markowej. Dziewięć lat później spodziewali się już siódmego dziecka. Niestety, za pomoc i ukrywanie Żydów cała rodzina wraz z podopiecznymi, została zamordowana przez Niemców 24 marca 1944 roku. Józef zapamiętany został przez sąsiadów jako fotograf, zaś Wiktorcia podobno była dobrze zapowiadającą się aktorką lokalnej grupy teatralnej.

Żydzi w Markowej

W czasie II wojny światowej Józef i Wiktorcia Ulmowie, mieszkali we wsi Markowa koło Łańcuta (woj. podkarpackie). Prowadzili gospodarstwo rolne. Józef specjalizował się w uprawie warzyw i owoców, pszczelarstwie i hodowli jedwabników. Jego pasją była fotografia i aktywnie działał w swojej społeczności. Wiktorcia prowadziła dom i zajmowała się dziećmi.

W Markowej mieszkało wówczas około dwudziestu rodzin żydowskich. Cały powiat liczył około 1000 Żydów. W pierwszej połowie 1942 r. większość z nich została wywieziona i zamordowana w obozie zagłady w Bełżcu lub rozstrzelana na miejscu. Od lipca rozpoczęto poszukiwania tych, którzy ukrywali się w lasach i na polach. Kryjówki budowano głównie w zaroślach i wąwozach. Józef Ulma pomógł jednej rodzinie zbudować taką kryjówkę. W Markowej dzięki pomocy polskich rodzin wojnę przeżyło kilkunastu Żydów.

Ukrywanie się u rodziny Ulmów

Jesienią 1942 r. do domu Józefa i Wiktorii Ulmów zapukali Saul Goldman, który przed wojną był miejscowym handlarzem bydła, oraz jego cztery synowie. Małżeństwo Ulmów udzieliło im schronienia na strychu własnego domu. Wkrótce do ukrywających się dołączyły dwie córki i wnuczka Chaima Goldmana z Markowej — Lea (Layca) Didner z córką oraz Genia (Gołda) Grünfeld. Przez ponad rok na strychu domu Ulmów mieszkało osiem osób. Mężczyźni pomagali w garbowaniu skór, piłowali drewno i rąbali drewno na opał. Mogło

wydawać się, że okupacja jest gdzieś daleko.

Zbrodnie w Markowej

Tuż przed świtem 24 marca 1944 r. do Markowej przyjechali Niemcy. Oprawcy doskonale wiedzieli, po co przyjeżdżają do Markowej i kogo szukają. Znaleźli Żydów ukrywających się na strychu. Rozległy się strzały. W ciągu kilku minut zginęli wszyscy – Józef Ulma, jego ciężarna żona Wiktoria, sześcioro dzieci i wszyscy ukrywani Żydzi.

Jeden z oprawców, Joseph Kokott, powiedział podobno: *Patrzcie, jak umierają te polskie świnie – ci, którzy ukrywali Żydów*. Na polecenie Niemców okoliczni mieszkańcy wsi zakopywali ciała ofiar. Jeden z braci Józefa, Władysław Ulma, napisał dla Żydowskiego Instytutu Historycznego: *W tydzień po tym zdarzeniu włożyliśmy ciała zamordowanej rodziny mojego brata do trumien i zawieźliśmy je na cmentarz. Po wojnie ciała Żydów zabrała organizacja żydowska*. Majątek Ulmów został splądrowany przez Niemców.

Pamięć o losach rodziny Ulmów i ukrywanych Żydach.

13 września 1995 roku Instytut Yad Vashem w Jerozolimie pośmiertnie uhonorował Józefa i Wiktorię Ulmów tytułem Sprawiedliwych wśród Narodów Świata.

W 2016 roku w Markowej otwarto muzeum noszące imię Ulmów. Jest ono poświęcone wszystkim tym Polakom, którzy ratowali Żydów w czasie Holokaustu. Od 2018 roku rocznica tego tragicznego wydarzenia w Markowej – 24 marca – decyzją Prezydenta RP, została ustanowiona Dniem Pamięci Polaków Ratujących Żydów pod Okupacją Niemiecką.

Oczekując na beatyfikację rodziny Ulmów

17 grudnia 2022 r. papież Franciszek zatwierdził dekret o męczeństwie rodziny Ulmów i upoważnił dykasterię ds. spraw świętych do jego publikacji. Beatyfikacja rodziny Ulmów odbędzie się 10 września 2023 r. w Markowej. Data ślubu państwa Ulmów – 7 lipca – będzie dniem liturgicznego wspomnienia polskich męczenników. To już, albo może dopiero, drugi przypadek w historii kościoła, kiedy data zawarcia sakramentu małżeństwa będzie oznaczać wspomnienie błogosławionych. Pierwszymi „szczęśliwymi” małżonkami zostali ogłoszeni Luigi i Maria Beltrame Quattrocchi w dniu 21 października 2001 przez papieża Jana Pawła II. Jednak jeszcze nigdy w historii najnowszej nie została beatyfikowana cała rodzina, a przypadki męczeństwa „grupowego” były charakterystyczne raczej dla czasów prześladowań kościoła pierwszych wieków, choć wciąż są miejsca na świecie, gdzie całe wspólnoty giną za wiarę. Jan Paweł II odegrał ważną rolę w przemianie świadomości ludzi wierzących w wielu aspektach. Z pewnością zapamiętany zostanie jako wielki pielgrzym, orędownik bożego miłosierdzia i autor nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. Ale dwa aspekty, które wyraźnie wybrzmiały w jego pontyfikacie i kontynuowane są przez jego następców, to dialog z judaizmem i przypomnienie świętości małżeństwa. Te dwa wymiary pracy apostołskiej łączy sprawa rodziny Ulmów.

